

LEERPLAN

INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE DIALOOG (ILD)

Secundair onderwijs

Derde graad | Arbeidsmarktgerichte finaliteit

1u / week

Leerplannummer: 2023/20

Inhoudstafel

I. Visietekst

Een van de twee uren levensbeschouwing – ILD

De meerwaarde van ILD voor Burgerschapseducatie

Een dam tegen onwenselijke polarisatie

II. Leerplandoelen

Thema 1   Diversiteit en identiteit

Thema 2   Dialoog

Thema 3   Participatie en samenleven

Thema 4   Democratische besluitvorming
vanuit levensbeschouwelijke perspectief

Thema 5   Democratische principes (basisrechten)

Thema 6   Duurzaamheid (facultatief)

I. Visietekst

Een van de twee uren levensbeschouwing - ILD

De interlevensbeschouwelijke dialoog kiemde al decennia in het officieel onderwijs, waar leerkrachten godsdienst en niet-confessionele zedenleer vaak samen activiteiten organiseren en projecten op touw zetten. De Erkende Instanties en Vereniging officialiseerden deze samenwerking in 2013 met het competentiekader interlevensbeschouwelijke competenties (ILC) dat werd aangeboden aan het Vlaams parlement. Zo werden ILC's een onderdeel van de leerplannen van de levensbeschouwelijke vakken.

Naar aanleiding van het regeerakkoord van de Vlaamse regering in 2019, versnelden het GO! en de levensbeschouwelijke vakken deze koers door een protocol van samenwerking op te stellen en gezamenlijk een leerplan voor de interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD) te ontwerpen. Leerlingen van alle overtuigingen volgen in de derde graad van het secundair onderwijs voortaan een uur ILD per week. Zo werken de levensbeschouwelijke vakken mee aan de realisering van sleutelcompetentie burgerschap.

Dit leerplan bevordert het samenleven in een democratie met respect voor diversiteit, zoals het pedagogisch project van het GO! vooropstelt.

De meerwaarde van ILD voor burgerschapseducatie

Levensbeschouwing beslaat een breder domein dan burgerschap: het omvat ook zingeving, thema's en perspectieven die ontwikkeld worden binnen de relaties ik-zelf, ik-andere en ik-wereld.

Maar de levensbeschouwelijke inkleuring, die gebruik kan maken van het culturele en sociale kapitaal van levensbeschouwelijke gemeenschappen, kan de ontwikkeling van burgerschapscompetenties bij leerlingen ondersteunen.

Een dam tegen onwenselijke polarisatie

Vijandige polarisatie in de samenleving - die de democratie en de rechtsstaat onder druk zet – geeft extra verantwoording aan dit opzet.

De leerkrachten levensbeschouwelijke vakken die samenwerken en in co-teaching ILD gestalte geven, fungeren voor de ogen van de leerlingen als rolmodel voor een constructieve dialoog onder zeer verscheiden mensen. In de les waken de leraars over het respect voor de interne pluraliteit van hun levensbeschouwing, die zij vanuit hun expertise best kennen. Zij bieden ruimte aan input van andere levensbeschouwingen uit onze (super)diverse context. Zij maken voorbehoud bij een exclusieve interpretatie van de eigen levensbeschouwing en houden rekening met secularisatie, ‘multiple belonging’ en ‘believing without belonging’.

Levensbeschouwelijke tegenstellingen liggen vaak aan de oppervlakte van sociaaleconomische, etnische, culturele of politieke spanningsvelden. ILD tracht ‘wij-zij denken’ langs levensbeschouwelijke lijnen te doorbreken door deze breuklijnen te duiden. We reiken werkvormen aan die onkritisch groepsdenken temperen.

Namens de leerplancommissie arbeidsmarktgerichte finaliteit

Ahmed Azzouz (ISL), Malik Al-Asmar (ISL), Gottlieb Blokland (PEGO), Kurt Beckers (NCZ), Philippe Franken (PRGO), Carolien Milis (RKG).

II Leerplandoelen

THEMA 1a Diversiteit en Identiteit

Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken

LEERPLANDOELEN De leerling...

1. benoemt verschillende visies binnen de eigen levensbeschouwing.
2. benoemt enkele eigenschappen van andere levensbeschouwingen.
3. is bereid respectvol te spreken over en met mensen met andere visies binnen en buiten de eigen levensbeschouwing

Toelichting: De leerling leert op een respectvolle en constructieve manier te spreken over verschillende overtuigingen zowel binnen als buiten de eigen levensbeschouwing.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

6. De leerling gaat respectvol en open om met de diversiteit binnen de eigen levensbeschouwing.
13. De leerling respecteert het bestaan van levensbeschouwingen.
17. De leerling gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Minimumdoelen Burgerschap

- 07.03 De leerlingen lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven.

THEMA 1b Diversiteit en Identiteit

Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken

LEERPLANDOELEN De leerling...

4. verwoordt op welke manier zijn levensbeschouwing deel uitmaakt van zijn identiteit.
5. past strategieën toe om respectvol en constructief om te gaan met de eigenheid van mensen die een andere levensbeschouwing hebben.
6. verwoordt wat het verschil is tussen een stereotypering en de identiteit van andere levensbeschouwingen.
7. verwoordt stereotypen die leven over zijn eigen levensbeschouwing en die van anderen.
8. licht toe waarom stereotyperingen kwetsend zijn voor iemands levensbeschouwelijke identiteit.
9. geeft actuele en historische voorbeelden van levensbeschouwelijke stereotypering en de gevolgen ervan.

Toelichting:

De leerling leert eenzijdigheden en veralgemeningen te vermijden in het spreken over de overtuiging van anderen.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

1. de levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelende identiteit.
18. onderscheidt levensbeschouwelijke-stereotypering van levensbeschouwelijke-identiteit.
21. onderscheidt levensbeschouwelijke-stereotypering van levensbeschouwelijke-identiteit.

Minimumdoelen Burgerschap

- 07.02 De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.

THEMA 2 Dialoog

Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan

LEERPLANDOELEN De leerling...

1. is bereid empathisch te luisteren naar de mening van anderen.
2. is bereid zijn mening te herzien.
3. legt uit waarom onderbouwde argumenten nodig zijn in een dialoog.
4. herkent het levensbeschouwelijk aspect van aangevoerde argumenten.
5. beoordeelt of de levensbeschouwelijke argumenten met betrekking tot maatschappelijke thema's voldoende onderbouwd zijn.

Toelichting: De leerling leert argumenten te herkennen en te gebruiken. De leerling leert te luisteren naar een toelichting vanuit een andere levensbeschouwing. De leerling leert andere meningen te beoordelen.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

14. luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.
17. gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.
19. ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. (interlevensbeschouwelijke dialoog & interlevensbeschouwelijk samenleven)
23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving.

Minimumdoelen Burgerschap

- 07.04 De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.

THEMA 3 Participatie en Samenleven

Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtstaat.

LEERPLANDOELEN De leerling...

1. geeft voorbeelden van maatschappelijke acties die door verschillende levensbeschouwingen ondernomen worden.
2. is bereid bij te dragen aan de opbouw van de samenleving.
3. bezint zich op zijn betrokkenheid bij maatschappelijke acties met een levensbeschouwelijke achtergrond.
4. kent het verschil tussen rechten en plichten.
5. past de strategieën toe die nodig zijn om in een dialoog tot een besluit te komen op basis van vrije meningsuiting.
6. benoemt aan de hand van enkele voorbeelden de rol van levensbeschouwingen in het maatschappelijk debat.

Toelichting: De leerlingen leren welke rechten en plichten zij in de maatschappij hebben. Zij leren hoe zij vanuit hun levensbeschouwing betrokken kunnen zijn bij maatschappelijke problemen.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

14. luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.
15. verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen.
19. ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. (interlevensbeschouwelijke dialoog & interlevensbeschouwelijk samenleven)
23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving.

Minimumdoelen Burgerschap

- 07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.
- Subdoel
GO 4 De leerlingen lichten toe hoe individuen en groepen kunnen participeren aan en drukken op politieke besluitvorming.

THEMA 4a Democratische besluitvorming (vanuit levensbeschouwelijk perspectief)

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

LEERPLANDOELEN De leerling...

1. benoemt de principes waarop een democratische rechtsstaat gebaseerd is.
2. legt uit hoe vanuit verschillende levensbeschouwingen over democratie gedacht wordt.
3. benoemt de afspraken en regels die nodig zijn voor het samenleven in een democratische rechtsstaat.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

15. verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen.
17. gaat respectvol en openen om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen
23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving
24. herkent afspraken en regels nodig voor inter-levensbeschouwelijk samenleven en past deze toe

Minimumdoelen Burgerschap

- 07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.

THEMA 4b Democratische besluitvorming (vanuit levensbeschouwelijk perspectief)

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

LEERPLANDOELEN De leerling...

4. De leerling onderscheidt bij een gegeven maatschappelijke aangelegenheid de bevoegdheden van de gemeente, het gewest, de nationale overheid en de Europese samenwerking.
5. De leerling bespreekt deze bevoegdheden bij een maatschappelijke aangelegenheid waarin levensbeschouwing een rol speelt.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

20. ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving.
23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving

Minimumdoelen Burgerschap

Subdoel

GO 3

De leerlingen lichten aan de hand van voorbeelden de invloed van Europees burgerschap op verschillende maatschappelijke domeinen toe.

THEMA 4c Democratische besluitvorming (vanuit levensbeschouwelijk perspectief)

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

LEERPLANDOELEN De leerling...

6. benoemt de voornaamste politieke ideologieën.
7. geeft aan welke rol levensbeschouwing speelt in de verschillende politieke partijen.
8. verklaart de invloed van levensbeschouwing op een bepaald politiek thema.

Toelichting: De leerlingen leren hoe levensbeschouwing een rol speelt in de democratische besluitvorming.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

8. de eigenheid van andere levensbeschouwingen
9. de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt.
10. gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen.
20. de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving

Minimumdoelen Burgerschap

Subdoel

- GO 2 De leerlingen vergelijken politieke partijen en ideologische stromingen.

THEMA 4d Democratische besluitvorming (vanuit levensbeschouwelijk perspectief)

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

LEERPLANDOELEN De leerling...

9. illustreert aan de hand van voorbeelden de verhouding van LB en rechtsstaat in België.
10. benoemt aan de hand van voorbeelden verschillende levensbeschouwelijke visies op begrippen van het Belg rechtssysteem zoals straffen, bemiddelen, verzoenen...
11. analyseert een rechtszaak waarin het recht op levensbeschouwelijke vrijheid in het geding is.

Toelichting: De leerling leert de rechtspraak in België kennen. De leerling leert hoe de rechtspraak invloed kan hebben op de beleving van een levensbeschouwing.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

20. De rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en voor de samenleving.
24. Herkent afspraken en regels nodig voor interlevensbeschouwelijk samenleven en past deze toe

Minimumdoelen Burgerschap

Eindterm

- 7.19 De leerlingen illustreren aspecten van het rechtssysteem aan de hand van een rechtszaak.

THEMA 5a Democratische principes (basisrechten)

Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

LEERPLANDOELEN De leerling...

1. aanvaardt dat de mensen- en kinderrechten nodig zijn voor de opbouw van een rechtvaardige multi-levensbeschouwelijke samenleving, o.a. het recht op een levensbeschouwelijke identiteit.
2. geeft voorbeelden van situaties waarin de rechten van mensen op het spel staan op basis van hun levensbeschouwelijke identiteit.
3. engageert zich voor de mensenrechten en kinderrechten door middel van concrete acties binnen interlevensbeschouwelijke projecten op school.
4. legt uit dat een democratie de inter-levensbeschouwelijke samenleving en de diversiteit aan levensbeschouwelijke identiteiten bevordert.
5. is bereid de democratie te verdedigen als voorwaarde voor levensbeschouwelijke diversiteit.
6. legt uit dat mensenrechten en de rechtsstaat de levensbeschouwelijke diversiteit waarborgen.
7. analyseert schendingen van de mensenrechten vanuit een levensbeschouwelijke motivatie.
8. is vanuit het perspectief van de mensenrechten bereid tot interlevensbeschouwelijke dialoog.

Toelichting: De leerling maakt kennis met de rechten van de mens en het kind. De leerling leert hoe belangrijk het respect voor deze rechten is voor het samenleven met verschillende levensbeschouwingen.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

16. is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen.
17. gaat respectvol om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen
23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving.
24. herkent afspraken en regels nodig voor inter-levensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.

Minimumdoelen Burgerschap

- 07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.

THEMA 5b Democratische principes (basisrechten)

Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

LEERPLANDOELEN De leerling...

9. legt uit waarom wederkerigheid en solidariteit nodig zijn voor de welvaartstaat.
10. licht deze solidariteit en wederkerigheid toe vanuit zijn levensbeschouwing.

Toelichting: De leerling leert dat democratisch samenleven betrokkenheid vraagt over de grenzen van levensbeschouwingen heen.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving.
24. herkent afspraken en regels nodig voor inter-levensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.

Minimumdoelen Burgerschap

Subdoel

- GO 1 De leerlingen lichten sociale uitdagingen voor een democratische rechtsstaat toe.

THEMA 6 Duurzaamheid

FACULTATIEF

De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

LEERPLANDOELEN De leerling...

1. erkent dat zijn handelen gevolgen heeft voor mens en natuur.
2. benoemt de levensbeschouwelijke drijfveren om zorg te dragen voor mens en natuur.
3. neemt initiatief om zorg te dragen voor mens en natuur.
4. legt uit waarom lokale acties gevolgen hebben wereldwijd voor mens en natuur.
5. onderscheidt levensbeschouwelijke visies op zorg dragen voor mens en natuur

Toelichting:

De leerling leert vanuit zijn levensbeschouwing nadenken over zijn verantwoordelijkheid voor de natuurlijke omgeving.

Doelenkaders

Interlevensbeschouwelijke Competenties

8. de eigenheid van andere levensbeschouwingen.
10. gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen
19. moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.(inter-levensbeschouwelijke dialoog & interlevensbeschouwelijk samenleven)
20. de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving.

Minimumdoelen Burgerschap

Eindterm

07.09 De leerlingen handelen met het oog op duurzame ontwikkeling. (attitudinaal).

Eindterm

07.10 De leerlingen illustreren hoe systeemdenken kan worden toegepast op duurzaamheidskwesties..